

УДК 070-051 Назарук О.: [37.022:17.035.3-053.81]

ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ: ПОГЛЯДИ ОСИПА НАЗАРУКА

Зоряна Величко

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Україна,
e-mail: journft@franko.lviv.ua*

Вдумливе осмислення власної традиції, спадщини необхідне для моделювання майбутнього. Історія, без сумніву, є фундаментом для прийдешнього шляху народу; в якомусь сенсі вона є передісторією і, відтак, передумовою для нього. Якщо говорити про категорію національної ідентичності, то тяглість традиції є необхідним чинником її формування й утвердження.

Сьогодні українське суспільство (й вітчизняна наука в тому числі) опинилися на роздоріжжі світоглядів, моделей, цінностей. Інформаційна війна та агресія, в якій ми наразі очевидно програємо, поставили перед вченими, мислителями, які стоять в авангарді суспільно-політичних процесів, серйозні виклики. Насамперед йдеться і про потребу змінити частково застарілі методологічні підходи в науці, і про необхідність предметно змінити дослідницькі орієнтири на категорію національного. При цьому слід наголосити, що такий підхід не суперечить загальноприйнятій фундаментальній zasadі об'єктивізму й негласно пропагованій нині в науці так званій політичній толерантності. Йдеться про якісно нове переосмислення власної історії (в найширшому сенсі), про потребу «перестановки некоректно поставлених дзеркал» [4, с. 30].

Якщо ж розглядати проблему становлення національної ідентичності в комунікаційному аспекті, то вирішальна роль медій у цьому процесі не викликає жодних сумнівів. Інформаційна політика та стратегія держави безпосередньо впливають на формування свідомого громадянина-патріота чи, навпаки, байдужого обивателя, споживача супермаркету. Актуальні події на Сході України підтверджують істинність цієї думки, на жаль, людськими жертвами, страшною гуманітарною катастрофою, подолати яку в змозі не тільки зусилля дипломатії і час, а й кропітка праця теоретиків і практиків інформаційної політики, мас-медіа зокрема.

Послідовне й системне виховання молодого покоління (яке й визначитиме майбутнє України) має стати в епіцентрі уваги всієї гуманітарної науки й суспільної думки. Подолати постколоніальний синдром і відновити таким чином механізми національного самозбереження здатна лише кардинальна реформа освіти, зміна світоглядних парадигм всього українського суспільства. Тим паче, що вітчизняна публіцистична, педагогічна традиції мають давнє коріння. У текстах минулого є багато актуальних сьогодні рецептів виховання молодого українця. Проблема нашої історіографії лише в тому, що вона «відстає» у своїх темпах від нагальних вимог часу. Щоправда, науковці з царини педагогіки активно працюють у цьому напрямі: маємо численні статті, розвідки, дисертаційні дослідження, які висвітлюють погляди багатьох публіцистів, громадських

діячів на проблеми виховання (зокрема Івана Франка, Софії Русової, Михайла Грушевського, Олени Пчілки і багатьох інших). Історики журналістики, що їх прищільним предметом уваги і є публіцистика, цій соціальній проблемі приділяють значно менше уваги. Якщо ж говорити про педагогічні ідеї Осипа Назарука та його просвітницьку діяльність, то окремого наукового дослідження цього питання наразі немає. З огляду на сказане впливає актуальність статті.

Оскільки жодна з гуманітарних наук не існує поза категоріями соціального й національного, вона є частиною суспільно-політичного і соціокультурного життя конкретного народу в конкретний історичний час. Вона не може оминати певного часу і простору, в межах яких твориться. Якоюсь мірою гуманітарна наука «зрощується» зі складною для суто теоретичного осмислення, категорією національного. Вона, по суті, не може оминати «печаті» своєї доби, обличчя якої тією ж мірою навзаєм формує. Симбіоз теоретичних знань і практичного життя утворює «живу», соціально значущу науку: чи то історіографію, чи то соціальні комунікації, чи то педагогіку, чи то соціологію, чи то психологію і т.д. Невипадково, мабуть, європейські та американські дослідники все більше тяжіють до міждисциплінарних курсів, розвідок, проектів. На загальних методологічних засадах такої міждисциплінарності та соціальної значущості ґрунтується й наша стаття.

Історіографи педагогіки (зокрема Л. Голубнича [3], С. Лобода [7]) пропонують різноманітні класифікації текстів, присвячених проблемам виховання й освіти. Оскільки публіцистика є спільним об'єктом і їх досліджень, і журналістикознавчих також, то доцільно, на наш погляд, використовувати запропоновану термінологію, позаяк сучасна наука про соціальні комунікації ще не має ґрунтовних напрацювань у цій сфері. Щодо поняття національної ідентичності, то в контексті мас-медіа його аналізують Ігор Михайлин у праці «Журналістика як всесвіт: вибрані медіа-дослідження» [8], Стефанія Андрусів у монографії «Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х років ХХ ст.» [1]. Ґрунтовні дослідження історії західноукраїнської преси пропонує Степан Кость, зокрема у монографії «Західноукраїнська преса першої половини ХХ ст. у всеукраїнському контексті (засади діяльності, періодизація, структура, особливості функціонування)» [5]. Вказані праці, а також окремі наукові статті інших авторів, слугують теоретичною базою для нашого дослідження.

Отже, мета нашої статті: дослідити систему поглядів Осипа Назарука на виховання молоді та його просвітницьку діяльність – в контексті становлення національної ідентичності.

Об'єктом дослідження є його «педагогічна публіцистика», яка актуалізується в різних жанрових формах: власне публіцистиці, аналітичних статтях, подорожніх нарисах, мемуарах тощо; а також епістолярій. Ці тексти можна умовно поділити, застосовуючи сучасну термінологію (за С. Лободою), на суспільно-педагогічні (характерний агітаційний, пропагандистський тон) і художньо-педагогічні (характерна образність, виражальні засоби). До слова, науковці-педагоги вважають, що педагогічна публіцистика є однаковою складовою і педагогічної науки, і такого соціального інституту як преса. Тому вони виокремлюють її в самостійний жанр літератури.

Варто зазначити, що публіцистика, есеїстика, присвячені розмаїтим суспільно-політичним та культурно-просвітницьким темам, справляли помітний вплив на становлення національної свідомості українства. Причому увага до виховання молоді, до освітніх проблем з боку провідних діячів культури має свою традицію. Виступи у пресі, окремі публікації Михайла Драгоманова, Івана

Франка, Олени Пчілки, Лесі Українки і багатьох авторів міжвоєнного періоду засвідчують постійну увагу до цього кола питань. Торкаючись різних аспектів виховного процесу, всі вони виступали за національну народну школу рідною мовою, за європейські демократичні цінності, за більш сучасні, прогресивні методи навчання.

Осип Назарук присвятив соціальним проблемам численні публікації. А проблема виховання проходить червоною ниткою через всі тексти цього автора, актуалізуючись у численних темах, у різних формах. Це дає підстави припускати, що практично всю писемну спадщину Осипа Назарука (в тому числі й літературну, й епістолярну тощо) можна в цілому означувати як «педагогічну публіцистику», що для неї характерні «авторський вибір соціально актуальних тем, методи подання матеріалу, які репрезентують позицію автора в тексті, аксіологічно акцентовані стилістичні прийоми, метафоричність як альтернатива термінологічному перенасиченню тексту» [7].

Отже, якщо розглядати погляди Осипа Назарука на виховання системно, то можна виокремити кілька підсистем. За формою реалізації – це його просвітницька громадська робота і, по-друге, власне педагогічна публіцистика. За змістом – це змістові маркери виховного процесу (цінності), чинники виховання (світоглядні засади християнського консерватизму), інститути виховання (родина, школа, Церква, громадські організації тощо), форми виховання (художня література, мемуаристика тощо).

Аналіз текстів доводить, що для Осипа Назарука засадничою у процесі виховання є категорія цінностей. Цінності визначають різні сфери людського життя: приватну, родинну, публічну, професійну, національну і так далі. Отже, головними маркерами цінностей у всіх сферах життя, а особливо в процесі виховання, для цього автора виступають: 1) висока моральність; 2) дієва віра в Бога; 3) родинність; 4) патріотизм; 5) суспільна активність. Докладніше на цьому ми зупинимося при аналізі конкретних текстів.

Дослідник поняття національної ідентичності Володимир Буряк говорить, що за умов, коли ззовні нищатья будь-які форми культурно-свідомісної ідентифікації (як це було, за короткими винятками, впродовж цілої української історії): «ідентифікація залежить від наявності структур національного культурного горизонту (мистецтво, публіцистика, наука) [2, с. 99]. Осип Назарук усвідомлював велику роль і місію якісної й національно зорієнтованої преси для становлення ідентичності українців. На посаді головного редактора («Стрільця», «Січі» і «Нової Зорі») він невтомно про це писав, закликаючи громадськість не лінуватися, читати і підтримувати свою журналістику. «Преса – се найбільша провідниця народу. Преса – се найбільший прокуратор і найбільший суд. Преса се найбільша учителька народної маси...» [14, с. 4].

Це розуміли й багато інших публіцистів, громадських діячів міжвоєнного періоду. Завдяки цьому в той час існувала дуже велика кількість соціально орієнтованих видань для найширших верств українського суспільства: для дітей, для жіноцтва, для військових, краєзнавчих, літературних, мистецьких тощо. Глибокий аналіз структури західноукраїнської преси здійснює в численних наукових розвідках Степан Кость. Дослідник слушно зауважує, що, до прикладу, завдяки дитячій пресі «українські діти входили в життя і їх треба було виховувати у дусі віри, добра, правди, їх треба було виховати національно свідомими і борцями за свою державу. Лише так виховані діти могли стати носіями українського духу, запорукою збереження нації» [6, с. 156-157].

Одним із ключових понять у педагогічній публіцистиці Осипа Назарука є родина. «Родина се корінь людського роду, се перший, природний і найсильніший завязок всякої суспільности, се насіння племені, народу, раси і держави» [11, с.11]. Причому автор наголошує на однаковій важливості цього соціального інституту і в суто демографічному аспекті, і з огляду на його духовний зміст. На думку Осипа Назарука, родина є еталоном взаємин та устрою для цілого суспільства, вона забезпечує розвиток народу, слугує необхідною передумовою для його еволюції. Здорова родина також є запорукою успіху в національно-визвольних змаганнях, у духовному поступі народу, «бо в тій найменшій з суспільних форм життя витворюються взірці взаємин між людьми взагалі й потому ті взірці переходять немов в кров і кість цілої суспільности, стаючи тим психічним підложником, тим ґрунтом, на котрім дана суспільність може або не може змагати до висших форм життя» [11, с. 12].

У цьому контексті автор приділяє багато уваги ролі жінки як берегині своєї родини, а відтак і нації. Варто зазначити, що Осип Назарук був, мабуть, першим українським «гарячим феміністом» (це характеристика Мілени Рудницької) у справжньому сенсі цього слова [17, с. 434]. Дискримінацію, упослідження жінки він уважав однією з найбільших перепон на шляху до державності. «Жіноче питання» є одним із ключових у публіцистичній спадщині Осипа Назарука. Автор не раз наголошував на необхідності гендерного вирівнювання між чоловіком і жінкою: і для добра самої жінки, і суто з прагматичних міркувань – для блага її чоловіка та для оздоровлення всього національного організму. Порівнюючи психологію статей, публіцист дійшов до висновку, що у жінок «глибше ділає совість і почуття відповідальности за рід свій і своє потомство» [11, с. 25].

Під цим оглядом Осип Назарук говорить про потребу плекати у хлопцях і чоловіках справжнє розуміння ролі жінки і родини для суспільства, щоб «мужчини були відповідно виховані до належного пошанування жінки...» [11, с. 27]. У праці «Жінка і суспільність» публіцист докладно аналізує розмаїті аспекти «жіночого питання», не обминаючи увагою проблеми виховання. Автор роздумує над тим, як же зламати усталені віками патріархальні (в негативних проявах) традиції чотирьох німецьких «К». Стиль його викладу – дуже емоційний, риторичний, часом агітаційний, далекий від теоретизування: «Та яке ж се буде виховуючи для цілого села й околиці, коли нпр. жінка як голова читальні чи кооперативи покажеться на своїм становищі лучша ніж мужчина! А прецінь це річ дуже можлива» [11, с. 29].

Осип Назарук стояв на засадах християнського консерватизму, був одним з ідеологів католицизму та гетьманства. Невипадково суспільство він розумів не як спонтанне соціальне утворення, а як «своєрідний організм, в котрім кожний його член має свої завдання й обовязки, але й свої права та свободи, [...] се не діло випадків ані вислід ділання механічних законів, тільки вплив закономірности, створеної понадсвітовим розумом» [11, с. 10]. Будь-яке відхилення від споконвічних Божих законів існування, а особливо нехтування родиною і жінкою, на думку публіциста, «доводить нехибно до передчасної смерти навіть наймогутніші народи і культури» [11, с. 10-11].

Християнський світогляд, на тверде переконання Осипа Назарука, є фундаментом для доброго виховання і взагалі запорукою поступу нації. Як актуально сьогодні звучать його слова про дієву українську армію: «Щоби з якогось народу могло бути виховане таке залізне військо, чесне і тверде як кришталь у душі своїй, на те мусить бути релігійний нарід...» [13, с. 3].

Осип Назарук вважав, що виховання і просвічування суспільства щодо всього кола означених питань оздоровило б і родинну сферу, і весь національний організм. Автор категоричний у своїх судженнях, адже для нього тут річ не лише в оздоровленні, а в доконечній потребі «охорони перед винищенням» [11, с. 30].

Невипадково свій розлогий трактат «Галичина й Велика Україна» Осип Назарук присвятив українським жінкам і військовим [10]. У ньому публіцист детально аналізує причини поразки національно-визвольних змагань 1917 – 1919 рр. Варто наголосити, що подібні рефлексії щодо цих історичних подій висловлювали й самі жінки. Катастрофічно мала увага до «жіночого питання» у суспільстві, серед культурно-освітніх діячів, на думку багатьох авторів, – «се був великий гріх проти цілого народу, а наше теперішнє поневолення се кара за сей гріх» [18, с. 76].

Осип Назарук констатує: «в багатьох випадках український дім се пекло, отже й пекло є в тій суспільності: в ній дуже тяжко жити і з успіхом працювати» [11, с. 12]. Публіцист переконаний, що не можна вимагати у молодих людей пошани до авторитету, до високого, ані сумлінного виконання обов'язків, якщо їх не шанують у власній родині. Бо тоді вони й самі себе не здатні поважати, тому й є легкою здобиччю для інших. Осип Назарук констатує, що між українським загалом прийнятним є тільки один тип поведінки й мислення: виконувати обов'язки можна тільки змусити, «лише двома способами: буком і голодом» [11, с. 13]. І так ще з родини, родинної вулиці молода людина приймає такі правила гри й життя у суспільстві.

У праці «Жіноча справа» публіцист торкається такої важливої соціально-етичної проблеми як права дитини. Ті ганебні явища у ставленні до дітей, які блискуче описав у низці своїх літературних творів Іван Франко, Осип Назарук порушує чи не першим на рівні публічному. Він наголошує на тому, як несправедливо важко живуть діти по всьому світові і в Україні зокрема. Публіцист пропонує світову статистику порушень базових прав дитини (застосовуючи сучасну термінологію). Не оминає він увагою й Голодомор як страшний злочин проти людяності, «що подібного не знає історія ні одного народу на землі» [12, с. 29]. Понад те, Осип Назарук агітує учасниць Жіночого Конгресу й небайдужих мужчин збирати й систематизувати подібні факти. Для цього він розробив орієнтовну схему, уклав питальник для дітей (у ньому враховано те, чи діти не голодують, чи мають соціальну допомогу, чи здобувають освіту, в яких матеріальних і моральних умовах перебувають і т.д.). Осип Назарук виступив з ініціативою створити спеціальну комісію щодо дітей, яка б відстежувала факти порушення їх прав.

Перебуваючи у кількарічній мандрівці Сполученими Штатами, Осип Назарук переосмислював причини поразки Української Революції. У багатьох текстах того періоду часто виникає поняття родини як моделі суспільства й народу. Спостерігаючи за життям наших емігрантів, публіцист робить висновок, що здатність до високої самоорганізації й надзвичайної публічної активності галичан зумовлені їх «родинністю» й релігійним вихованням. Тут слід наголосити, що публіцист твердо стояв на засаді нерозривності подружжя.

Найбільшою загрозою для народу Осип Назарук вважав індиферентну жінку, яка є байдужою не тільки сама в собі, а й творить атмосферу байдужості навколо себе, відтак разом із нею «гниє» її родина й ціле українське суспільство. Тому він переконував, що життєво необхідно працювати з молодими дівчатами у сфері освіти й просвіти, на рівні шкіл, Церкви, громадських організацій,

гуртків. У багатьох своїх виступах автор говорить про потребу нових підходів у цій царині, а з боку жіноцтва він ставить вимогу «надмір своєї сили присвятити своїй власній – не дилетантській – освіті або вічевій праці в області мистецтва, ремесла, соціальної або харитативній» [12, с. 24]. Підсумовуючи враження від поїздки Сполученими Штатами, Осип Назарук із захопленням передає слова звичайної американки, яка із приємністю згадує свою школу. Відтак звертається до українців: «Чи роблять у нас заходи, аби й наші дівчата такі вражіння виносили зі шкіл?» [9, № 33, с. 4]. Публіцист підсумовує складність становища української жінки тим, «що вона жінка недержавного народу, котрою в її масовім вихованні нема кому зайнятися...» [11, с. 32].

Свої погляди Осип Назарук висловлював і реалізував через написання творів і статей у пресі, присвячених зокрема й вихованню (в широкому сенсі). Поза тим, публіцист провадив активну громадську діяльність, всіляко пропагуючи свої ідеї. Його щоденники, дуже багата епістолярна спадщина свідчать про численні публічні лекції, виступи на зібраннях тощо. Із думками про важливість цих питань він особисто і повсякчасно апелював до адресатів своїх листів.

Отже, першорядне завдання у реформуванні підходів до виховання молоді Осип Назарук ставить на відповідальність всього свідомого загалу. Ці зміни мають відбуватися паралельно у двох площинах: особисто-родинній і громадській. Публіцист звертається до суспільства із вимогою оздоровити власні родини, підтримати й зрівняти в правах та обов'язках жінок, які, на його думку, й тримають три кути дому, проявляти активність на всіх ділянках громадського життя, забезпечити молоде покоління правдивою й національно та духовно зорієнтованою інформацією (преса, мемуаристика, художня література) тощо.

Щодо конкретних ідей та реформ, які Осип Назарук пропонує запровадити у сфері освіти й дозвілля, то не можна сказати, що вони сформовані в одну концепцію, чи викладені у спеціальній статті. Його думки й пропозиції щодо втілення власних поглядів у життя (хоч і стоять на твердому ідеологічному та світоглядному ґрунт) мають спорадичний і спонтанний характер. Це, радше, ідеї, а не інструкції до вжитку. Як окремі реальні кроки, Осип Назарук, до прикладу, пропонує створювати окремі навчальні заклади для дівчат, що мали б добре виховувати їх для майбутнього активного й повноцінного життя. Він говорить про важливість створення різноманітних гуртків. Публіцист пише також, що слід в усіх загальноосвітніх школах запровадити як обов'язкові такі навчальні дисципліни: англійську мову, спорт, ремесла й шахи.

Осип Назарук вважав, що у справах виховання молоді слід проявляти терплячість і наполегливість. У листі до Павла Скоропадського він пише: «Молоді люде мають з природи річи більший нахил до спротиву, бунту, руйнування», і, відповідно, їх «брак досвіду життя і вироблення думки звичайно не може в тім віці довести до звернення енергії в напрямі якоїсь точно означеної цілі та праці» [19, спр. 205, с. 52]. Відтак навіть якщо молодий чоловік захоплюється деструктивними, на думку Осипа Назарука, ідеями, не варто його критикувати чи входити з ним у полеміку. Навіть щодо питання віри (в якому він був категоричним) публіцист поблажливо висловлюється: «багато з тих молодих атеїстів вернеться напевно на розумний шлях батьків, освячений і угрунтований безчисленними поколіннями...» [19, спр. 205, с. 52].

Важливою формою виховання молоді Осип Назарук вважав читання споминів різних діячів минулого. Сам він залишив по собі численну кількість різноманітної мемуарної літератури. А написання спогадів ставив як вимогу до кожного свідомого українця. Він постійно й наполегливо (у листах) закликав

усіх писати мемуари – для добра молоді. Публіцист вважав, що спомини мають насамперед «пропагандивне значіння» [15, с. 26] «се в публичнім житті мабуть найважливіша виховна література» [19, спр. 205, с. 60]. Осип Назарук переконував: «життєпис чоловіка се ж досвід його, [...] дуже важний для сучасного йому оточення, а ще важніший для безконечного ряду поколінь, які прийдуть по нім» [19, спр. 205, с. 60]. Публіцист вважав, що спомини забезпечують тяглість досвіду і культури нації. Вони застерігають наступників від ймовірних помилок та історичних катастроф. На думку Осипа Назарука, головне завдання споминів – повчати, давати взірці, приклади; одним словом, це має бути «педагогія мемуариста» [19, спр. 1, с. 65].

Його розлогі подорожні нариси містять найтонші деталі культурних пам'яток, побуту, природи, історичних екскурсів, національної літератури тощо. Всі ці тексти покликані, по суті, просвічувати, нести знання про невідомі народним масам землі і їх історію. Автор постійно апелює до свого адресата: «Молодий хлопче, молода дівчинко!» [15, с. 50]. Невипадково тон його оповіді глибоко повчальний, а постава оповідача – дидактична, хоч і відкрита до комунікації: «Ану перерви читання і думай... Спробував? Не придумав? Також не сумуй [...] думаймо дальше разом» [15, с. 60].

Одним із найголовніших чинників доброго виховання Осип Назарук вважав читання красного письменства. Під цим оглядом варто наголосити, що його погляди на літературу можуть викликати застереження з боку сучасного літературознавства та й не тільки. Насамперед бачення письменства, його завдань і змісту позначені у цього автора впливом радикального католицизму й філософії традиціоналізму. Осип Назарук, безперечно, віддає перевагу «аполонівському» началу художніх творів: простоті, змістовому наповненню, дидактичності, з мінімальною увагою до їх естетичної вартості. Літературу публіцист розцінює винятково під кутом утилітарним – наскільки корисною / шкідливою вона може бути для юної душі, чи не буде молода людина «згіршена» [19, спр. 1, с. 75] зернами атеїзму, анархічності, песимізму, декадентства, розпусти і так далі.

Скажімо, про Тараса Шевченка Осип Назарук, з одного боку, пише: це «дуже великий поет, але – вся його творчість се доволі песимістичний, хоч і надзвичайно сильний крок болю за себе і своїх ближніх» [19, спр. 212, с. 25]. Проте, з другого боку, в час більш розвинutoї (очевидно, міської) культури Шевченкові твори, його біль і бунтарство – недостатні для виховання молодого людини. Тому публіцист розцінював його поезію як таку, що привчає до «низького», не елітарного, що опосередковано породжує ненависть «до чистого ковнірця й чобота, до добре зав'язаної краватки / мовляв: «пан!» / до чемного слова / мовляв говорить як «Полячок» [19, спр. 1, с. 73]. І це лише найтолерантніші висловлювання публіциста. Осип Назарук змагав за творення української еліти, яка б вивела маси догори й скристалізувала їх у міцну націю. Тому загалом Шевченко для нього – це «поет розвалу» нації» [19, спр. 212, с. 25], а його вірші – це руїництво, це «вирівнування на «низ», не на «верх» [19, спр. 1, с. 73]. Він сприймав їх суто під цим кутом зору (заради справедливості зазначимо, що Осип Назарук не мав хисту літературознавчого, хоч і частково претендував на нього).

Моралізуючи, публіцист розпачливо «заламує руки»: «І що дати доростаючій дитині, хлопцеві чи дівчині?! Що їй поручити з українського письменства?!» [19, спр.1, с. 74]. У його переліку нон-грата письменників опинився й Володимир Винниченко (що його Осип Назарук вважав найталановитішим автором цього покоління), який «займається найгіршого сорта любовію, котра граничить з пор-

нографією» [19, спр. 1, с. 74]. Такі ж вікторіанські судження він закидає Шевченкові (щодо його лайливих висловів, «літературних» байстрят).

З-посеред прозаїків Осип Назарук «корисними» вважає тільки повістярів Івана Нечуя-Левицького та Ольгу Кобилянську, частково Гната Хоткевича. Щоправда, новели Осипа Маковея, Леся Мартовича, Василя Стефаника він називає «брильянтами» [19, спр. 212, с. 26]. А проза й поезія Івана Франка (що його постаті й творчості публіцист присвятив аж два окремі брошурні видання), незважаючи на естетичну вартість, – шкідлива для молодого людини: через його атеїстичні й занепадницькі думки, образи, персонажі. Тому факт, що твори Івана Франка читають школярі, обурював Осипа Назарука.

Українська поезія представлена, на думку публіциста, дуже талановитими іменами Лесі Українки, Олександра Олеся, Павла Тичини, Василя Пачовського. Щоправда, до кожної оцінки Осип Назарук додає невеликі повчальні ремарки. Більшість інших письменників, як вважає автор, – «дрібнота, не варта й уваги» [19, спр. 212, с. 26].

Осип Назарук, очевидно, прагнув змінити таку сумну, на його думку, ситуацію в українській літературі, яка практично нічого повчального молодій людині дати не може. Маємо на увазі його власні літературні спроби: історичну белетристику «Роксоляна», «Ярослав Осмомисл» «Проти орд Чингізхана», яка має свого читача й сьогодні. В контексті літературному й літературознавчому щодо постаті Осипа Назарука можна процитувати Стефанію Андрусів: «За наявності кризи національної ідентичності, загрози втрати самототожності нації, а з нею і самототожності її літератури, митець, письменник, як міф-ритуал, як шаман-жрець, намагається усунути цю кризу, відновити й оновити національний мезокозм, космо-психо-логос, і водночас він сам є продуктом і віддзеркаленням цієї кризи» [1, с.45].

Підсумовуючи аналіз поглядів Осипа Назарука на виховання та його просвітницьку діяльність, можемо ще раз наголосити на актуальності багатьох суджень цього автора. А, по-друге, слід зазначити, що їх системне осмислення вимагає подальших досліджень. Ми коротко зупинилися на змістових вузлових точках системи поглядів Осипа Назарука, проаналізували його педагогічну публіцистику, простежили, як актуалізуються ці погляди у текстах (на рівні різних підсистем). Як висновок, до всього кола порушених у нашій статті тем і проблем, вважаємо за потрібне процитувати педагогічну ремінісценцію Іванки Блажкевич, що її слова звучать українському суспільству тривожним дзвоном. «Коли прийшла визвольна війна, не всі діти України зрозуміли вагу хвили. Чому? Яке жіноцтво такий нарід. А темна неосвідомлена жінка-мати, не могла виховати своїх дітей на свідомих членів нашої Батьківщини. Неосвідомлена мати не могла влити в серце своїх синів і доньок чувств великої любови, любови Рідного Краю. Не одна мати злочинною рукою ховала однострій, в якому її синок утік з українського війська, та й ще крадькома годувала дезертира [...]. А кілька материй спокійно гляділо, як її любимці сиділи на печі, ховалися в житі, гуляли, бенкетували по каварнях в часі, коли найкращі сини України кервалились в бою за волю Батьківщини?» [18, с. 76].

Отже, перед історіографією преси і всіма гуманітарними науками сьогодні стоїть пекуче завдання – переставити, змінити всі дзеркала (за Ліною Костенко), в яких відображається наше минуле, оприсутнюється сучасне і формується майбутнє.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрусів С.М. Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х років ХХ ст. : Монографія / Стефанія Андрусів. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка; Тернопіль : Джура, 2000. – 340 с.
2. Буряк В. Архетипно-інтелектуальний феномен національної свідомісної ідентифікації і публіцистичне мислення / Володимир Буряк // Вісник Львівського університету. Серія журналістика. – Львів, 2004. – Вип. 25. – С. 97-111.
3. Голубнича Л.О. Джерела педагогічної історіографії [Електронний ресурс] / Л.О. Голубнича // Теорія та методика навчання та виховання. – 2012. – Вип. 32. – С. 33-46. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpkhnpu_ttmniv_2012_32_6.pdf
4. Костенко Л. Гуманітарна аура нації або дефект головного дзеркала / Ліна Костенко. – Київ : Видавничий дім «КМ Академія», 1999. – 32 с.
5. Кость С. Західноукраїнська преса першої половини ХХ ст. у всеукраїнському контексті (заґади діяльності, періодизація, структура, особливості функціонування) / Степан Кость. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – 514 с.
6. Кость С. Нариси з історії західноукраїнської преси першої половини ХХ ст. (Структура. Частина друга) / Степан Кость. – Львів : [б.в.], 2002. – 217 с.
7. Лобода С. Типологічна система сучасної педагогічної публіцистики та її роль у розвитку творчого потенціалу вчителя [Електронний ресурс] / С. Лобода // Українська література. – 2008. – № 2. – С. 37-44. – Режим доступу : <http://www.ukrlit.vn.ua/article1/1795.html>
8. Михайлин І.Л. Журналістика як всесвіт : вибрані медіадослідження / І.Л. Михайлин. – Харків : Прапор, 2008. – 511 с.
9. Назарук О. В столиці жовтого діавола / Осип Назарук // Нова Зоря. – 1932. – № 32, 33, 35, 41, 43, 47, 49.
10. Назарук О. Галичина й велика Україна: Трактат присвячений українським жінкам і військовим / Осип Назарук. – Львів: [б.в.], 1936. – 156 с.
11. Назарук О. Жінка і суспільність. Реферат виголошений на засіданні Генерального Інституту Католицької Акції у Львові дня 13 квітня 1934 року / Осип Назарук. – Львів 6 [б.в.], 1934. – 48 с.
12. Назарук О. Жіноча справа. З приводу І-го Українського жіночого конгресу / Осип Назарук. – Львів : [б.в.], 1934.
13. Назарук О. Коли буде Українська Держава? / Осип Назарук // Січ. – 1927. – Ч. 11. – С. 2-3.
14. Назарук О. Що таке преса / Осип Назарук // Січ. – 1925. – Ч. 16. – С. 4.
15. Назарук О. Roma Aeterna. Вічний Рим – Апостольська Столиця / Осип Назарук. – Львів : [б.в.], 1937. – 245 с.
16. Нариси з історії західноукраїнської преси першої половини ХХ ст. (Структура. Частина перша) / За ред. С. Костя. – Львів : [б.в.], 2002. – 422 с.
17. Рудницька Мілена. Статті. Листи. Документи [Текст] : зб. док. і матеріалів про життя, суспільно-політ. діяльність і публіцистичну творчість Мілени Рудницької / упоряд. М. Дядюк ; відп. ред. М. Богачевська-Хомяк ; Центральний держ. історичний архів України, м. Львів, Інститут історичних досліджень Львівського держ. ун-ту ім. Івана Франка. – Львів : [б.в.], 1998. – 844 с.
18. Українські періодичні видання для жінок в Галичині (1853–1939 рр) : Анот. каталог. [2-е вид.] / НАН України. ЛНБ ім. В. Стефаника, НДЦ періодики; уклад. В. А. Передирій. – Львів : Мета, 1996. – 191 с.
19. Центральний державний історичний архів України, м. Львів, ф. 359, оп.1.

EDUCATION OF YOUTH IN THE CONTEXT OF THE FORMATION OF NATIONAL IDENTITY: THE OSYP NAZARUK VIEWS

Zoryna Velychko

*Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky str. 49, Lviv, 79044, Ukraine
e-mail: journft@franko.lviv.ua*

The article analyzes the system of Osyp Nazaruk views on education of youth and his enlightenment activities – correlative with the process of formation of national identity, as well as in the socio-political context. Also clarifies the concept of teaching journalism. The author examines the different semantic and formal levels, in which the Osyp Nazaruk pedagogical ideas are actualizing.

Keywords: Osyp Nazaruk, education, teaching journalism, national identity.

ВОСПИТАНИЕ МОЛОДЁЖИ В КОНТЕКСТЕ СТАНОВЛЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ: ВЗГЛЯДЫ ОСИПА НАЗРУКА

Зоряна Величко

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львов, Украина
e-mail: journft@franko.lviv.ua*

В статье проанализирована система взглядов Осипа Назарука на воспитание молодёжи и его просветительская деятельность – соотносительно с процессом становления национальной идентичности, а также в общественно-политическом контексте. Также выяснено понятие педагогической публицистики. Автор рассматривает различные смысловые и формальные уровни, на которых актуализируются педагогические идеи Осипа Назарука.

Ключевые слова: Осип Назарук, воспитание, педагогическая публицистика, национальная идентичность.